

DOI 10.31909/26168774.2021-(52)-13
УДК 930:364-32-058.12(477.74)Р"18/19"

**РОЛЬ БЕССАРАБСЬКИХ ДВОРЯН В ОРГАНІЗАЦІЇ БЛАГОДІЙНИХ КАМПАНІЙ
ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ СЕРЕДИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.**

**THE ROLE OF BESSARABIAN NOBLES IN THE ORGANIZATION
OF CHARITY CAMPAIGNS DURING MILITARY CONFLICTS IN THE MIDDLE
OF THE XIX - EARLY XX CENTURY**

Наталя Морошан

кандидат історичних наук, доцент
E-mail: nvolkanova@gmail.com
ORCID: 0000-0001-9965-1388
Ізмаїльський державний
гуманітарний університет, Україна

Natalia Moroshan

PhD of Historical Science, Associate Professor
E-mail: nvolkanova@gmail.com
ORCID: 0000-0001-9965-1388
Izmail State University of Humanities, Ukraine

ABSTRACT

The study of the history of charity is one of the important tasks of modern historical science. This topic becomes especially relevant in the analysis of turning points in history - periods of military conflict. It is at a time when society's orientations are changing that the issue of supporting servicemen and their families is acute. The period of the mid-nineteenth - early twentieth century. was marked by a series of armed clashes that directly affected the southern Ukrainian lands that were part of the Russian Empire. Representatives of almost all segments of the country's population expressed a desire to help soldiers and their families. The nobility was especially generous with donations. Representatives of the nobility of Bessarabia did not stay away from this process. The help provided by the nobles was invaluable in view of the lives saved.

The aim of the article is to analyze the role of Bessarabian nobles in the organization of charitable campaigns during the military conflicts of the mid-nineteenth - early twentieth century.

The participation of local nobles in the organization of charitable campaigns during the military conflicts of the mid-nineteenth - early twentieth century is considered. Representatives of the nobility held numerous charitable events to raise funds for the needs of sick and wounded servicemen and their families. Women played an active role in this process: they organized concerts, performances, plays, lotteries, and musical evenings. Representatives of the Bessarabian nobility paid twice or even more for a ticket to a charity event. At this time, allegory lotteries became especially widespread as the fastest way to raise funds. In the early twentieth century. The popularity of charitable events gradually began to decline, which was due to the cost of events: a significant share of profits went to printing tickets, arranging the garden, renting musical instruments.

Key words: nobility, Bessarabia, charity, the Eastern War, the Russo-Turkish War of 1877-1878, the Russo-Japanese War.

Актуальність теми. Ефективне функціонування будь-якої держави залежить від якісної роботи інститутів влади. При цьому важливою складовою залишається участь мешканців в усіх процесах, які відбуваються в країні. Одним із проявів громадянської свідомості є надання допомоги соціально незахищеним представникам різних верств населення. На сучасному етапі розвитку людства благодійна діяльність заслуговує особливої уваги. Сьогодні наша держава посідає 81-е місце зі 144 у світовому рейтингу благодійності, зокрема 29% українців беруть участь у добродійній діяльності. У

непростих умовах воєнного часу в Україні активізовано волонтерський рух, створено значну кількість організацій, метою яких є підтримка збройних сил держави та допомога населенню, що постраждало від бойових дій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз досліджень останніх років свідчить, що різні аспекти діяльності представників дворянських родів Бессарабії періоду ХІХ – ХХ ст. знайшли достатнє висвітлення у науковій літературі. Зокрема, вітчизняні історики в своїх роботах аналізують правові засади оформлення дворянства Бессарабії, особливості його нобілітації та внутрішньої стратифікації (Циганенко, 2010), добродійну, підприємницьку і торгово-фінансову діяльність (Гончарова, 2012; Башли, 2015). Однак, слід відзначити, що є певне коло питань, які сьогодні залишилися поза увагою науковців та потребують детального вивчення.

Метою даної статті є аналіз ролі бессарабських дворян в організації благодійних кампаній під час військових конфліктів середини ХІХ – початку ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Різноманітні заходи у вигляді театральних та музичних вечорів, балів, ярмарок займали помітну роль у суспільному житті Російської імперії. Доволі часто, особливо в період загальнодержавних явищ та негараздів (війн, повенів, пожеж), вони носили благодійний характер. Активну роль в організації місцевих добродійних концертів, спектаклів, лотерей-алеґрі під час війн середини ХІХ – початку ХХ ст. відігравала бессарабська аристократія.

Влаштування благодійних заходів у період Східної війни користувалося надзвичайною популярністю серед представників нобілітету регіону, що підтверджують не лише документи НАРМ, ДАОО, а й тогочасні публікації в газетах та журналах. Так, на сторінках газети «Бессарабські обласні відомості» доволі часто публікувалися оголошення про проведення таких заходів, у яких зазначалася дата і місце проведення; ціна квитка та адреса де можна було його придбати. В наступних випусках обов'язково публікувалися звіти про проведені заходи, в яких читачів інформували про суму зібраних грошей, найбільш щедрих добродійців (ними, зазвичай, виступали представники дворянських родів), місце спрямування зібраних коштів.

У архівних матеріалах знайдено відомості, що в 1854 р. було організовано один з перших добродійних спектаклів в м. Ізмаїлі. Публіка з задоволенням відвідала цей захід, підтвердженням чого є перерахування 1 500 руб. на потреби військовослужбовців. Серед документів НАРМ було зафіксовано лист-подяку від імператора дворянам м. Ізмаїл за вагому допомогу пораненим морякам (НАРМ, 1856: 3).

Не залишалися осторонь й дворяни м. Кишинів. Влітку 1854 р. Кишинівське товариство любителів музики зби́рало з концерту та передало командирі третього піхотного корпусу 341 руб. для військових та поранених при переході військ через Дунай. У знак вдячності на ім'я товариства від імператора було надіслано подяку (ДАОО, 1853: 50).

На 10 березня 1855 р. в Одеській опері було заплановано проведення концерту. Кошти, виручені від продажу квитків, планувалося передати військовослужбовцям, поранених на Кримському півострові. У зборі грошей окрім одеситів планували взяти участь й бессарабські дворяни. Однак, у зв'язку зі смертю імператора Миколи І, концерт не відбувся, а гроші було повернено. Проте частина аристократів висловили бажання повертати гроші, а перерахували їх на допомогу пораненим солдатам.

24 листопада 1855 р. у м. Кишинів дворянки Різо (попечительки дівочого пансіону) організували концерт на користь поранених воїнів. У заході взяли участь доньки бессарабських аристократів – вихованки закладу. Вартість квитків була добровільною, й доходила до 50 руб. На сцені виступали юні представниці бессарабського нобілітету, які співали, грали на роялі. Це були Я. Карастаті, О. Руссо, М. Осовська, Т. Андріяш, Н. Казімир. На цьому концерті було зібрано 407 руб., які передали пораненим воїнам. Пізніше імператор надіслав особисту подяку сестрам-дворянкам Анастасії та Катерині

**Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного
університету. Серія: Історичні науки. Випуск 52.**

Різо, про що було надруковано повідомлення в газеті «Бессарабські обласні відомості» (БОВ, 1855: № 27).

Вже на завершальному етапі війни, 10 березня 1856 р., у м. Кишинів, було проведено дві благодійні вистави. Організацією займалися бессарабські дворяни Л. Артамонова, В. Темірязева, О. Маматова, І. Зілоті, К. Гулак-Артемівський, М. Семешновський, І. Шелепніков. Отримані гроші від проведення у розмірі 1 453 руб. були перераховані на допомогу вдовам та сиротам військовослужбовців п'ятого піхотного полку.

Отже, у роки Східної війни добродійні концерти, вистави, спектаклі користувалися великою популярністю. Усього за 1853-1856 рр. було організовано 5 благодійних заходів.

У наступний період накопичений досвід організації благодійних акцій набув подальшого розвитку. Так, під час російсько-турецької війни 1877-1878 рр. активізувалася практика збору грошей на потреби військового часу. Активну діяльність розгорнули представниці Акерманського дамського комітету, організувавши у травні 1877 р. музичний вечір, на якому було зібрано 253 руб. 9 коп. З них для поранених воїнів надійшло 33 руб., а на виготовлення білизни – 200 руб. Всього, від благодійних концертів організованих силами дамського комітету Акерману в 1877 р. було отримано 829 руб. 20 коп. (БГВ, 1877: № 50).

Наприкінці травня 1877 р. у міському Олександрівському саду за ініціативою Кишинівського дамського комітету проводилася лотерея-алеґрі (різновид лотереї, в якій переможці визначаються відразу після придбання лотерейних квитків). Це була перша за чисельністю учасників лотерея, підготовка до якої розпочалася ще за тиждень. В якості призив лотереї розігрувалися різні речі, передані безкоштовно місцевими аристократами для благодійної допомоги. Так, В. Кандауров передав коня, М. Крісті – корову, Є. Семигравов – барана, І. Крижановський – мавпу. Прийомом пожертвувань займалися дружина таємного радника Г. Нарішкіна, дружина генерал-майора А. Драгомирова та дворянки З. Кешко, А. Катаказі. Всю роботу представниці комітету проводили безкоштовно, крім цього особисто пожертвували 57 руб. та різні речі для воїнів. Загальний прибуток від лотереї становив 2 913 руб. Половину суми було передано Кишинівському відділу Червоного Хреста, решта залишилася в розпорядженні комітету (БГВ, 1877: № 57).

8 липня 1877 р. з метою збору коштів на посилення матеріального забезпечення кишинівського речового складу було влаштовано концерт. З продажу вхідних квитків зібрали 884 руб. 83 коп. Витрати на проведення заходу склали лише 106 руб. 32 коп., оскільки Кишинівська духовна семінарія надрукувала брошури для хору безкоштовно, а місцевий аристократ С. Кубіцький взагалі відмовився від плати за використання фортепіана.

21 липня 1877 р., на користь хворих і поранених воїнів відбувся аматорський спектакль, для проведення якого Н. Міщенко безкоштовно надала приміщення театру. Від реалізації квитків було зібрано 286 руб. 90 коп., з яких 81 руб. направлено до Кишинівського дамського комітету, а 83 руб. – дворянці Г. Нарішкіній для придбання теплих речей на потреби діючої армії.

22 липня 1877 р. дамський комітет організував чергову лотерею-алеґрі, на якій було продано 10 000 квитків і отримано 2 563 руб. Подібні заходи організовувалися ще кілька разів. Так, 8 серпня відбувся спектакль і виставка живих картин. Всього було зібрано 1 080 руб., з яких 637 руб. 40 коп. – отримані з художньої галереї. Пожертви склали 308 руб., більше всіх передав дворянин В. Маньковський – 100 руб. Кошти були направлені до тимчасового військового шпиталю (212 руб. 32 коп.), буфету Червоного Хреста, що знаходився на залізничній станції м. Кишиніва (446 руб. 90 коп.) та швейної майстерні (234 руб. 75 коп.). Залишки були переведені на рахунок Кишинівського міського банку. До Габровського шпиталю окремо було відіслано 30 фунтів чаю та 30 пляшок вина, а до Зимницького – 60 фунтів чаю та цукру (БГВ, 1877: № 61).

27 серпня за участю 4-х музичних хорів з ілюмінацією, фесерверком, бенгальськими

Scientific Bulletin of the Izmil State University of Humanities.
Section Historical Sciences. Issue 52

вогнями відбулося свято в Олександрівському саду. Загальний збір становив 452 руб., з яких 226 руб. передані на потреби комітету, решта – на будівництво будинку для інвалідів. 11 вересня 1877 р. знову було влаштовано свято, на проведення якого дворянин П. Леонард подарував буйволицю, а дворянин І. Семиградов безкоштовно облаштував сад. Дохід від проведення становив 727 руб. 90 коп.

Значну роль у добродійній діяльності періоду російсько-турецької війни 1877-1878 рр. зіграв кишинівський дворянин І.І. Семиградов (1846 р.н.). Під час військового конфлікту брав активну участь в організації у місті благодійних заходів, які найчастіше проходили в Олександрівському парку. Іван Іванович безпосередньо надавав допомогу в облаштуванні саду та підготовці проведення концертів, виставок, лотерей-алеґрії. Його дружина, Н.Д. Семиградова, також виявляла активну участь в добродійності: 27 січня 1878 р., разом з іншими бессарабськими дворянками, пані Семиградова безкоштовно співала на благодійному концерті (КУІА, 1905: 1).

27 грудня 1877 р., за сприянням дворянок А. Леонард, І. Мазаракі-Дебольцевої, А. Косич, С. Драгомирової, відбувся концерт, під час якого було зібрано 480 руб. 54 коп. 13 січня 1878 р. сума зібраних коштів з аматорських спектаклів з трьома п'єсами «Комедія без назви» (К. Кугушева), «Чудовисько» (В. Александрова), «Розлука – також наука» (П. Григор'єва) становила 1 480 руб. Всі зібрані фінанси були надіслані на потреби шпиталів Кишинева (БГВ, 1878: № 11).

Для організації благодійних заходів місцеве дворянство активно використовувало народні та календарні свята. Так, у січні 1878 р. було проведено ялинку з подарунками для дітей (500 шт.). Для дорослих було організовано розважальний вечір і буфет. Загальний збір становив 724 руб. 78 коп., з яких 362 руб. було передано О. Катаржі для Кишинівської гімназії, решта коштів пішла на пошиття натільної білизни для армійців.

27 січня 1878 р. Кишинівський жіночий комітет організував та провів концерт для солдат, які були виписані зі шпиталів. З музичною програмою виступали дворянки Г. Нарішкіна, В. Губер, В. Пурчелло, Н. Семиградова, які співали перед глядачами. Зібрані гроші, у розмірі 661 руб. 50 коп., були передані військовослужбовцям. 1 лютого цього ж року відбувся спектакль любителів музики, прибутки з якого – 912 руб. 37 коп. – надійшли до швейної майстерні.

10 лютого 1878 р. з проведення балу-маскараду та лотереї-алеґрії було зібрано 1 292 руб., які також були направлені для поранених воїнів у шпиталі регіону. Благодійниками на цих заходах виступили бессарабські дворяни – Я. Бонгардт, Є. Гафенко, М. Зілоті, А. Катаказі, А. Крісті, О. Руссо.

15 лютого 1878 р. у театрі Гросмана в Кишиневі відбулася виставка живих картин, на яку лише бессарабські дворяни доставили 7 картин, серед яких: «Ворожіння в дзеркалі» (Е. Шебеко, Е. Крісті), «Елезар і Ребекка біля колодязя» (Е. Семиградді, А. Ласкарі) та інші. Прибуток з вистави у розмірі 654 руб. було передано на потреби Червоного Хреста.

17 лютого 1878 р. місцевим товариством піклування про хворих і поранених воїнів було влаштовано бал-маскарад, на якому реалізовано 380 білетів. Загальний прибуток склав – 775 руб. 55 коп. У цей же день дамським комітетом було організовано бал-маскарад, на який було придбано 380 квитків на 570 руб., а понад цієї суми отримано 205 руб. Найбільші внески зробили А. Нарішкіна (22 руб.), Л. Пуришкевич (17 руб.), Е. Макрі (12 руб.) (при вартості квитка 1 руб. 50 коп.) (БГВ, 1878: № 13).

30 квітня 1878 р. за участю дворянок М. Шебеко, М. Семиградової, М. Шмідт було організовано «народне гуляння». З продажу квитків отримано 964 руб. 20 коп., з аукціону – 331 руб. 30 коп., окремо надійшло – 125 руб. Половину отриманих грошей було відправлено дитячому притулку (547 руб. 15 коп.), а іншу – на будівництво інвалідного будинку в м. Кишинів.

19 травня 1878 р. для воїнів, які поверталися додому з війни було проведено благодійний концерт. Зібрана сума в розмірі 698 руб. була передана 33

**Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного
університету. Серія: Історичні науки. Випуск 52.**

військовослужбовцям з різними видами каліцтв.

27 серпня 1878 р. відбулося «народне свято» (загальний збір – 226 руб.), а 11 вересня 1878 р. в Олександрівському міському саду організовано «народне гуляння» з феєрверком. Граф Н. Строгонов пожертвував – 113 руб., аристократ К. Кресті – 100 руб. Всього було зібрано – 1 033 руб. 50 коп. (вартість квитка становила – 15 коп.), що, як свідчить газетна публікація, передали до реабілітаційного притулку військових (БГВ, 1878: № 69).

При отриманні квитка на благодійний захід представниці бессарабського дворянства платили вдвічі, а то й більше його вартості. Так, Г. Демірова заплатила 50 руб., М. Пуришкевич, О. Маркова по 25 руб. при ціні квитка в 12 руб.

Отже, дворяни Бессарабської губернії під час російсько-турецької війни 1877-1878 рр. брали активну участь в організації добродійних акцій. У цей період за сприянням місцевих аристократів було проведено 18 благодійних заходів. Найбільшою популярністю користувалися лотереї-алегри як найшвидший спосіб збору коштів.

Під час російсько-японської війни бессарабськими дворянами була продовжена практика організації благодійних заходів з метою збору фінансів на потреби військовослужбовців. 6 березня 1904 р. на лист імператриці Марії Федорівни дворянством Акерману було проведено благодійний літературно-музичний вечір. Зібрані на ньому кошти були передані на потреби Червоного Хреста та військового флоту.

10 березня 1904 р. у м. Сороки було організовано спектакль, прибуток від реалізації квитків становив 100 руб. 95 коп. 28 березня 1904 р. бессарабський нобілітет влаштував військовий концерт і спектакль, прибуток від яких склав 688 руб., з яких 350 руб. передано на потреби 14-ї піхотної дивізії, а 338 руб. – на посилення військового флоту (БГВ, 1904: № 34).

Доволі популярним видом благодійного заходу під час війни на Далекому Сході продовжували бути лотереї-алегри, які організовувалися дворянами в багатьох регіонах Російської імперії. Так, за даними ЦДІАУК, аристократами Київської губернії за 1905 р. було проведено 4 лотереї-алегри (у лютому, березні, серпні та вересні). Отримані гроші (336 руб. 27 коп.) з останньої лотереї, яка пройшла 5 жовтня 1905 р., були перераховані пораненим та родинам вбитих воїнів Дубенського полку (ЦДІАУК, 1905: 73). У Бессарабії за ініціативою княгині С. Урусової лотерея-алегри з метою допомоги родинам бессарабських воїнів, відправлених на фронт була організована 19 жовтня 1904 р. для. Всього продано 2 200 квитків на суму 1 100 руб., за інформацією з газети, окрім зібраної суми, надійшли пожертви: перстень з діамантом, 3 золотих браслета, 2 грамофони, золотий медальйон.

2 березня 1905 р. аматорами проводився спектакль в залі шляхетних зборів. Всього отримано 1 499 руб. 2 коп., з яких 1 100 руб. було перераховано дамському комітету благодійної організації «Бессарабець». Окремо передано речові пожертви від Г. Волковіцького, а саме – сервіс, від Е. Стюарт – кружка для пива та 2 вази (Бессарабець, 1905: № 2514).

13 травня 1905 р. акерманськими дворянами П. Дягелевим, В. Брчесніовським, М. Ярошевичем організовано концерт. Фінанси з концерту були відправлені для облаштування дворянських лазаретів на далекосхідному театрі воєнних дій (КУІА, 1904: 58-59, 135).

Під час російсько-японської війни популярність благодійних заходів поступова стала спадати. Так, було проведено лише 6 благодійних акцій. На нашу думку, це було обумовлено собівартістю заходів: чимала частка прибутку йшла на покриття витрат – друк білетів, облаштування саду, оренда музичних інструментів.

Всього, під час військових кампаній середини ХІХ – початку ХХ ст. бессарабськими аристократами було організовано 29 благодійних заходів, загальний прибуток склав – 27 959 руб. 72 коп.

Scientific Bulletin of the Izmil State University of Humanities.
Section Historical Sciences. Issue 52

№ з/п	Військовий конфлікт	Кількість проведених заходів	Кількість зібраних коштів
1.	Східна війна	5	3 701 руб.
2.	Російсько-турецька війна 1877-1878 рр.	18	20 870 руб. 57 коп.
3.	Російсько-японська війна	6	3 388 руб. 15 коп.

Висновки. Таким чином, організація благодійних заходів під час збройних конфліктів середини ХІХ – початку ХХ ст. залишалася невід’ємною частиною доброчинності південноукраїнського нобілітету і характеризувалася завзятістю, особливою старанністю та широтою залучення. Представники аристократичної верстви розгорнули активну роботу в організації благодійних заходів, а саме – концерти, спектаклі, вистави, музикальні вечори, лотереї-алеґрії, «народні свята», виставки картин, розважальні зустрічі та інші.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

Башли М.І. (2015). Провінційне дворянство Херсонської та Бессарабської губерній (1861-1907 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / ДВНЗ «Переяслав-Хмельниць. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди». Переяслав-Хмельницький. 22 с.

Бессарабец. 1905. № 2514. 26 марта.

Бессарабские областные ведомости. 1855. № 27. 9 июля.

Бессарабские губернские ведомости. 1877. № 50. 29 июня.

Бессарабские губернские ведомости. 1877. № 57. 23 июля.

Бессарабские губернские ведомости. 1877. № 61. 6 августа.

Бессарабские губернские ведомости. 1878. № 11. 11 февраля.

Бессарабские губернские ведомости. 1878. № 13. 18 февраля.

Бессарабские губернские ведомости. 1878. № 69. 18 сентября.

Бессарабские губернские ведомости. 1904. № 34. 16 апреля.

Гончарова Н.О. (2012). Благодійна діяльність дворянства Південної України на сторінках «Вестника благотворительности». *Інтелігенція і влада*. Вип. 26. С. 141-147.

Державний архів Одеської області (далі – ДАОО). Ф. 1. Оп. 215. Спр. 9. Про війну між Росією і Туреччиною та про пожертвування, зроблені в цю війну різними особами. 1853 р., 225 арк.

Комунальна установа «Ізмаїльський архів» (далі – КУІА). Ф. 21. Оп. 1. Спр. 416. Повідомлення Бессарабського губернатора про заснування Порт-Артурського комітету зі збору коштів і надання допомоги героям Порт-Артур і їх родинам. 16 – 26 березня 1905 рр., 1 арк.

КУІА. Ф. 770. Оп. 1. Спр. 17. Листування з Бессарабським губернатором і повітовою земською управою про призначення і затвердження посадових осіб. 16 грудня 1903 – 15 грудня 1904 рр., 269 арк.

Національний архів Республіки Молдова (далі – НАРМ). Ф. 2. Ч. 4. Оп. 1. Спр. 6366. Подяка царя особам, які внесли пожертвування для російсько-турецької війни. 16 травня 1856 рр., 24 арк.

Центральний державний історичний архів України м. Київ (далі – ЦДІАК України). Ф. 442. Оп. 1. Спр. 11293. Циркуляри з управління генерал-губернатора за 1854 р. і матеріали до них. 8 грудня 1853 – 12 грудня 1854 рр., 184 арк.

**Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного
університету. Серія: Історичні науки. Випуск 52.**

Циганенко Л.Ф. (2010). Дворянство Півдня України (друга половина XIX ст. – 1917 р.): монографія. Ізмаїл: СМІЛ. 384 с.

REFERENCES

Bashli M.I. (2015). Provintsiyne dvoryanstvo Hersonskoyi ta Bessarabskoyi guberniy (1861-1907 rr.) [Provincial nobility of Kherson and Bessarabian provinces (1861-1907)]: avtoref. dis. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / DVNZ «Pereyaslav-Hmel'nits. derzh. ped. un-t im. G. Skovorodi». Pereyaslav-Hmel'nitskiy. 22 s. [in Ukrainian].

Bessarabets [Bessarabets]. 1905. № 2514. 26 marta. [in Russian].

Bessarabskie oblastnyie vedomosti [Bessarabian regional Gazette]. 1855. № 27. 9 iyulya. [in Russian].

Bessarabskie gubernskie vedomosti [Bessarabian Provincial Gazette]. 1877. № 50. 29 iyunya. [in Russian].

Bessarabskie gubernskie vedomosti [Bessarabian Provincial Gazette]. 1877. № 57. 23 iyulya. [in Russian].

Bessarabskie gubernskie vedomosti [Bessarabian Provincial Gazette]. 1877. № 61. 6 avgusta. [in Russian].

Bessarabskie gubernskie vedomosti [Bessarabian Provincial Gazette]. 1878. № 11. 11 fevralya. [in Russian].

Bessarabskie gubernskie vedomosti [Bessarabian Provincial Gazette]. 1878. № 13. 18 fevralya. [in Russian].

Bessarabskie gubernskie vedomosti [Bessarabian Provincial Gazette]. 1878. № 69. 18 sentyabrya. [in Russian].

Bessarabskie gubernskie vedomosti [Bessarabian Provincial Gazette]. 1904. № 34. 16 aprelya. [in Russian].

Goncharova N.O. (2012). Blagodiyna diyalnist dvoryanstva Pivdennoyi Ukrayini na storinkah «Vestnika blagotvoritelnosti» [Charitable activity of the nobility of Southern Ukraine in the pages of the "Bulletin of Charity"]. *Intelligentsiya i vlada* [Intelligentsia and power]. Vip. 26. S. 141-147. [in Ukrainian].

Derzhavniy arhiv Odeskoyi oblasti (dali – DAOO) [State Archives of Odessa region]. F. 1. Op. 215. Spr. 9. Pro viynu mizh Rosieyu i Turechchinoyu ta pro pozhertvuvannya, зробleni v tsyu viynu rizmimi osobami [About the war between Russia and Turkey and about the donations made in this war by various people]. 1853 r., 225 ark. [in Russian].

Komunalna ustanova «Izmayil'skiy arhiv» (dali – KUIA) [Municipal Institution "Izmail Archive"]. F. 21. Op. 1. Spr. 416. Povidomlennya Bessarabskogo gubernatora pro zasnovannya Port-Arturskogo komitetu zi zboru koshtiv i nadannya dopomogi geroyam Port-Artur i yih rodinam [Notification of the Governor of Bessarabia on the establishment of the Port Arthur Committee to raise funds and provide assistance to the heroes of Port Arthur and their families]. 16 – 26 bereznya 1905 rr., 1 ark. [in Russian].

KUIA. F. 770. Op. 1. Spr. 17. Listuvannya z Bessarabskim gubernatorom i povitovoyu zemskoyu upravoyu pro priznachennya i zatverdzhennya posadovih osib [Correspondence with the Bessarabian governor and the county zemstvo administration on the appointment and approval of officials]. 16 grudnya 1903 – 15 grudnya 1904 rr., 269 ark. [in Russian].

Natsionalniy arhiv Respubliki Moldova (dali – NARM) [National Archives of the Republic of Moldova]. F. 2. Ch. 4. Op. 1. Spr. 6366. Podyaka tsarya osobam, yaki vnesli pozhertvuvannya dlya rosiysko-turetskoyi viyni [Thanks to the tsar for the donations for the Russo-Turkish war]. 16 travnya 1856 rr., 24 ark. [in Russian].

Tsentralniy derzhavniy istorichniy arhiv Ukrayini m. Kiyiv (dali – TsDIAK Ukrayini) [Central State Historical Archive of Ukraine, Kyiv]. F. 442. Op. 1. Spr. 11293. Tsirkulyari z

Scientific Bulletin of the Izmil State University of Humanities.
Section Historical Sciences. Issue 52

upravlinnya general-gubernatora za 1854 r. i materiali do nih [Circulars on the administration of the Governor-General for 1854 and materials to them]. 8 grudnya 1853 – 12 grudnya 1854 rr., 184 ark. [in Russian].

Tsiganenko L.F. (2010). Dvoryanstvo Pivdnya Ukrayini (druga polovina XIX st. – 1917 r.) [Nobility of the South of Ukraine (second half of the XIX century – 1917)]: monografiya. Izmayil: SMIL. 384 s. [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

Вивчення історії благодійності є одним із важливих завдань сучасної історичної науки. Особливу актуальність дана тематика набуває при аналізі переломних моментів історії – періодів військових конфліктів. Саме в часи, коли змінюються орієнтири суспільства, гостро постає питання підтримки військовослужбовців та їх родин. Період середини XIX – початку XX ст. був відзначений низкою збройних зіткнень, які безпосередньо торкнулися південноукраїнських земель, що входили до складу Російської імперії. Представники майже всіх верств населення країни виявляли бажання допомагати воїнам та їх родинам. Особливо щедрими пожертвуваннями відрізнявся дворянський стан. Не залишилися осторонь цього процесу й представники нобілітету Бессарабії. Допомога, надана дворянами, була неоціненною з огляду врятованого людського життя.

Метою статті є аналіз ролі бессарабських дворян в організації благодійних кампаній під час військових конфліктів середини XIX – початку XX ст.

Розглянуто участь місцевих дворян в організації благодійних кампаній під час військових конфліктів середини XIX – на початку XX ст. Представники нобілітету проводили чисельні добродійні заходи з метою збору коштів на потреби хворих і поранених військовослужбовців та їх родин. Активну роль у цьому процесі відігравали жінки: влаштовували концерти, спектаклі, вистави, лотереї, музичні вечори. За квиток на благодійний захід представниці бессарабського дворянства платили вдвічі, а то й більше його вартості. В цей час особливого поширення набули лотереї-алегрії як найшвидший спосіб збору коштів. На початку XX ст. популярність благодійних заходів поступова стала спадати, що було обумовлено собівартістю заходів: чимала частка прибутку йшла на друк білетів, облаштування саду, оренду музичних інструментів.

Ключові слова: *дворянство, Бессарабія, благодійність, Східна війна, російсько-турецька війна 1877-1878 рр., російсько-японська війна.*